

1636

VASILE PÂRVAN

UNIVERSITATEA NAȚIONALĂ

A

DACIEI SUPERIOARE

BCU Cluj / Central University Library Cluj

CLUJ

INSTITUTUL DE ARTE GRAFICE „ARDEALUL“

1928.

3-163

VASILE PÂRVAN

FOST PROFESOR LA UNIVERSITATEA DIN CLUJ

.....

UNIVERSITATEA NAȚIONALĂ
A
DACIEI SUPERIOARE
ȘI
DATORIA VIETII NOASTRE

CU O PREFAȚĂ

BCU Cluj / Central University Library Cluj

DE

ONISIFOR GHIBU

BCU Cluj-Napoca

RBCFG20110131.

CLUJ

INSTITUTUL DE ARTE GRAFICE „ARDEALUL”
1928.

Cuprinsul cărții.

Un cuvânt către tinerii studenți.

I. Universitatea națională a Daciei superioare.

- A) *Motivare.*
- B) *Statute și Principii.*
- C) *Viața în Colegii.*
- D) *Viața în Facultăți.*
- E) *Viața în Institute.*
- F) *Seminarii, Laboratorii, Ateliere.*
- G) *Extensiunea universitară.*
- H) *Stipendii și misiuni în străinătate*
 - I) *Politică și cultură socială și națională.*
- K) *Publicații științifice.*
- L) *Misiuni și cercetări științifice în țară*
- M) *Jocurile olympice ale Universității.*

II. Datoria vieții noastre.

- I. *Prin ce trăesc popoarele. — Rolul creatorilor de gânduri nouă.*
- II. *Chemarea școlii de a da: oameni, întregi, noi, în care palpăie flacăra ideii.*
- III. *Epoca noastră e defavorabilă acestei concepții.*
- IV. *Datoria Universității din Cluj de a lupta pentru marea reformă spirituală.*
- V. *Ce este în drept să aștepte lumea dela cei înălțați în vârful piramidei sociale.*
- VI. *Cât de amar rătăcesc contemporanii.*
- VII. *Universitatea din Cluj — o confraternitate universală.*
- VIII. *Ea trebuie să cultive și să selecționeze sufletele superioare, dând la o parte elementele de rând.*

- IX. *Generației de astăzi ti revine o operă de purificare.*
- X. *Potențele sufletului țaranului daco-roman, pe care trebuie să le cultivăm.*
- XI. *Metodele speciale ale națiunii noastre în vederea selecționării talentelor și geniilor.*
- XII. *Trecerea dela stadiul vegetativ-etnografic la cel cultural-creator, general, uman, universal valabil.*
- XIII. *Diferența dintre sufletele naționale este o entitate de ordin diferențial și potențial nu esențial.*
- XIV. *Etnografia românească și arta ori gândirea superior-culturală-românească.*
- XV. *Culturalizarea intelectualității noastre prin antrenamentul spiritual cu cultura cât mai multor națiuni.*
- XVI. *Ideea-mamă a culturii românești e ideea română.*
- XVII. *Suprema splendoare a culturii creatoare românești.*
- XVIII. *Convertirea întregii națiuni la ideea pură.*
- XIX. *Inițierea tineretului în taina mișcării în lumea ideilor.*
- XX. *Viața adevărată e a inspirațiilor.*
- XXI. *Chinul creării sub imperiul demonului lăuntric — și nebuna jubilară a gășirii armoniei între gândul nou și materia inertă biruită.*
- XXII. *Alexandrinismul contemporan neputincios în fața măreției Cosmosului.*
- XXIII. *Dela sub-om, la om, — dela om la zeu.*
- XXIV. *Spre aceste culmi, ia-ți sborul, tinere!*
-

Un cuvânt către tinerii studenți.

In anul în care Universitatea națională a Daciei superioare, visată de înaintașii noștri și realizată supt ochii generației de astăzi, se pregătește să-și serbeze aniversara de zece ani, doresc să fac tinerilor studenți, cari au alergat de pretutindeni să se adape la izvoarele ei făcătoare de minuni, un dar de mare preț și de mare folos sufletesc. Darul pe care li-l ofer este această cărticică, în care se cuprind gândurile și năzuințele celui mai adânc dintre cugetătorii, propovăduitorii și întemeietorii tinerei noastre Universități.

Vasile Pârvan a fost cel dintâi Român de dincolo de Carpați, care îndată după înfăptuirea unității noastre naționale, s'a gândit, cu iubire și cu înțelegere, la durarea în Cluj a unei Universități românești, care să fie o creațiune culturală superioară tuturor înfăptuirilor de până aci ale poporului nostru.

La întemeierea acestei cetăți de lumină Pârvan și-a dat tot ce a avut mai bun: el a trasat marile linii ale temelilor ei; el a lucrat la selecționarea slujitorilor ei; el i-a fixat în forme magistrale menirea; el i-a inaugurat, cel dintâi, activitatea, ca profesor, prin profetica lecție despre **Datoria vieții noastre**.

A fost un mare păcat că studiile lui Pârvan în legătură cu Universitatea noastră n'au

fost puse la vreme în mâna tuturor tinerilor, cari s'au perândat pe băncile ei. Căci ele sunt incomparabil mai mult decât niște opere savante, de ocazie. Ele sunt tot ce s'a gândit și tot ce s'a spus mai adânc și mai sublim despre rosturile scumpei noastre **Alma mater** și despre țintele spre cari tinerimea studioasă a acesteia trebuie să-și îndrepte privirile ei înfrigurate.

Paginile de față sunt moștenirea pe care Pârvan a lăsat-o anume Universității noastre.

Tinerilor, la cari cu atâta emoționantă iubire și înțelegere s'a gândit Pârvan, — luați în mână această cărticică cu eolavia, cu care credinciosul ia **Cartea de rugăciuni**, menită să-i curățe simțirile și să-i înalțe sufletul. Deschideți-o seara, înainte de a vă da trupul odihnei, spre a vă însenina cugetele, înălțându-le către sferile eternității, — deschideți-o dimineața, spre a face să se trezească în sufletele voastre gândurile cari au frământat creierul celui mai genial dintre îndrumătorii trimiși vouă de Provedință. Sfințiți-vă zilnic viața cu ajutorul acestor **imnuri** și a acestor **psalmi** închinați vouă și, prin ei, intrați în confraternitatea spirituală a lui Vasile Pârvan, pătrunzându-vă de ea până a putea mărturisi cu toată convingerea: **suntem și noi discipoli ai divinului magistru!**

Cluj, la 3 Noembrie 1928.

ONISIFOR GHIBU

Decanul Facultății de Litere
și Filosofie.

Universitatea națională a Daciei superioare.

— *Părerii propuse public Marelui Sfat Național al Românilor din Ardeal, Banat și Țara unghurească.*¹⁾ —

A. Motivare.

Infăptuirea unirei politice a tuturor Românilor într'un singur Stat național, cere — ca răscumpărare a supărării ce le-o facem vecinilor, prin însăși existența noastră *latină* în mijlocul lumii lor *slavo-turanice* — înflorirea unei culturi de caracter nu numai național-etnografic, ci și internațional-civilizator. În acest chip existența noastră în Răsăritul adversar nouă va interesa solidar și pe toate națiunile luminate și puternice ale Apusului.

Astăzi, când în locul instituțiilor de cultură superioară ale dușmanilor noștri din Ardeal ori Bucovina, noi vrem să întemeiem așezările noastre de muncă spirituală, creștere de valori culturale universale, se impune ca fiecare dintre cei ce au gândit ceva în această direcție să-și spună părerea, spre a se pune la cale ceva bine al-

¹⁾ Tipărite mai întâi în revista *Luceafărul* (București, Martie 1919, apoi în studiul: *Universitatea din Cluj și institutele ei de educație*, de O. Ghibu, (Cluj, 1922).

cătuț, trainic și lipsit de vechi păcate ale vieții noastre publice și naționale.

Aceasta cu atât mai mult cu cât nu este iertat ca desființând ce era la adversari, noi să înființăm ceva de natură și putere inferioară. Cererea vremii e ca noi să venim cu ceva superior nu numai propriilor noastre așezăminte din vechiul regat, ci cu ceva mai presus și de organizația de până acum a adversarilor noștri.

În special în ținutul românesc dintre Carpați și Tisa acum întâi se întemeiază o instituție superioară românească de cultură generală și, dacă e lucru firesc ca toți să se gândească la reproducerea încă într'un exemplar a tipului de Universitate din România veche, aceasta nu înseamnă că gândul cel mai bun ar fi acesta. O atare procedare ar fi, credem, pentru cultura superioară a neamului nostru o scădere, iar față de străini o înfrângere. Nivelul educativ, moral și social-cultural al Universităților din România veche are însuș nevoie imediată de ridicare, personalul educator e slăbit și tulburat de politica de partide (sunt de pildă persoane, care pe sprijin politic au ajuns în corpul universitar, fiind nedemne de această situație), în sfârșit organizarea tehnică, științifică și didactică e așa de regretabil rămasă în urmă, iar cea socială aproape neexistentă,

incât o înființare a Universității din Dacia Superioară după chipul și asemănarea celor din Dacia Inferioară și o ocupare a locurilor de profesori cu docenții și profesorii actualmente oficial consacrați ca titulari în cele două universități cisalpine, fără un criteriu ideal de alegere, în afară de consacrarea arătată, ar fi o mare greșală.

Dimpotrivă, noua universitate ar trebui să se inspire dela tipurile cele mai înaintate de universități europene și americane, ar trebui să-și recruteze personalul pe baza unor principii superior științifice și etice, firește nu cu excluderea persoanelor utilizabile din cele două universități din vechiul regat, dar în linia întâia din întreaga mulțime a intelectualității române trans- și cisalpine, pe baza unui contract moral între noua universitate și noii ei membri, încheiat în vederea aplicării unor principii călăuzitoare ca acelea din statutele ce urmează aici, firește, ca o simplă părere personală, *exempli gratia*.

B. Statute și principii.

Se înființează pe ziua de 1 Octombrie 1919, cu sediul în Cluj, deocamdată în localul fostei universități maghiare, iar mai apoi și în numeroase clădiri proprii, ridicate după planuri speciale, Universitatea națională a Daciei superioare.

Scopul acestei universități este întreit :

1° De a da absolvenților școalelor de caracter secundar cultura specială literară — pură și aplicată, — științifică — pură și aplicată, — artistică — pură și aplicată, teologică — de diferite confesiuni, — tehnică, juridică, medicală, agricolă; forestieră, minieră, social-politică, social-economică, administrativă, industrial-comercială, financiară, cooperativă și jurnalistică.

2° *De a forma caractere printr'o educație specială în institute de viață socială universitară, și de a da o concepție despre lume unitară, etic-națională, tuturor membrilor ei, fără deosebire de specialitate, origine ori confesiune.*

3° De a promova literele, artele și științele — pure și aplicate — prin activitate originală, creatoare de valori nouă spirituale, atât a profesorilor cât și a studenților, în mari institute de aplicare, cercetare și lucru personal, înzestrate după toate progresele actuale ale tehnicii atelierelor, bibliotecilor, clinicilor etc., universitare și particulare.

Universitatea va fi instituție națională deplin autonomă, după modelul Academiei Române combinat cu al Universităților americane. Statul va avea dreptul numai de

control moral, întrucât va plăti pe profesori și va da o subvențiune anuală fixă, generală, care va fi apoi repartizată de organele independente ale Universității între diferitele ei institute.

Universitatea își cheamă și își alege singură personalul ei, își administrează singură fondurile, își face singură publicațiile, acordă burse, misiuni după cum crede ea mai bine.

Universitatea e persoană morală și ca atare posedă avere personală pe care și-o administrează singură — întocmai ca Academia Română — fără amestecul nimănui.

Universitatea având ca unul din scopurile ei principale înalta educație etică a membrilor ei, adoptă principiul englez, combinat cu cel american, al internatului liber, atât pentru profesori, cât și pentru studenți. Pentru cazul că principiul internatului liber, nu ar da roade, profesorii și studenții preferind a trăi în locuinți particulare și deci a continua actualul particularism și aneticism, care duce la pulverizarea energiilor naționale și la demoralizarea tinerimei, se va aplica, prin abatere dela principiile extrem-democratice, internatul obligatoriu.

Pentru a forma, nu ciclopi, ci oameni deplini, cu o cultură armonioasă în toate direcțiile, Universitatea adoptă principiul

englez al bipartiției în *colleges* și *University* cu *fellows* și *regii professores*, dar însuflându-i cu totul alt spirit. Anume, studenții aceleleași specialități sunt organizați într'un colegiu, care la rândul lui e subîmpărțit în secțiuni, cât mai numeroase, spre a permite cea mai ascuțită specializare. Dimpotrivă însă, orice student dintr'un colegiu — cu titlul latin: *alumnus* — spre a fi recunoscut ca student — *studiosus* — trebuie să fie membru al Universității, adică să urmeze la buna lui alegere, anumite cursuri de caracter general literar, filosofic, artistic ori științific.

Pentru ușurarea procedării se prevăd ca obligatorii pentru obținerea primului titlu academic — acela de *magister* (artium, legum, scientiarum, medicinae, technicae, etc., etc.) cel puțin trei ani ca *alumnus* al unui colegiu și cel puțin doi ani ca *studiosus* al Universității, în total cel puțin patru-cinci ani de frecventare (al treilea an ca *alumnus* putând fi făcut și simultan cu primul ca *studiosus*).

Colegiile nu sunt însă numai școli speciale de instrucție, ci și mari laboratorii de educație etică, națională, civică, estetică, etc. *Președintele* unui colegiu va fi întotdeauna un profesor cu vastă experiență filosofică și practică a vieții, general-omenești și naționale. Deasemenea educația hi-

gienică și sportivă e tot grija *colegiilor*.

Acei studenți și în special *magistri* (*artium*, etc.) cari arată în litere, arte, științe ori filosofie, drept, sociologie, etc., etc., aptitudini și talente creatoare, sunt *chemați* (nu: se înscriu) în Institutele Universității ca membri ai lor și acolo, cu titlul de *scholares*, lucrează pentru promovarea gândului omenesc sub conducerea și alătura de *professores regii*, șefii institutelor. Prima lor lucrare originală mai importantă le dă dreptul de a fi proclamați *doctori* în specialitatea lor. Doctoratul lor fiind din punct de vedere practic o demnitate cu cele mai însemnate și mai pline de răspundere urmări, el nu se va acorda decât cu cea mai mare luare aminte, atât la meritele științifice cât și la cele etice și sociale ale candidatului.

Universitatea deci se împarte din punctul de vedere al educației științifice și speciale, în Colegii, — din cel al educației generale și etice, în Facultăți, — iar din cel al promovării științei, artei și filosofiei, în Institute. Cele trei feluri de ramuri ale Universității sunt autonome unele față de altele. Interesele lor reciproce sunt apărute în senatul *Universității* de reprezentanții lor legali: *Președinții* Colegiilor, *Decanii* Facultăților, *Măestrii* Institutelor.

Se prevăd în Universitatea națională a

Daciei Superioare deocamdată următoarele colegii (altele se vor înființa pe măsură ce donațiunile particulare și publice făcute Universității o vor pune în stare de a înființa catedre, Institute și organizații nouă, cari, firește, fiecare, vor purta, întotdeauna numele donatorului).

1. Colegiul umanistic, ocupându-se cu studiile clasice.

2. Colegiul literar, ocupându-se cu filologia, istoria și estetica limbilor și literaturilor mai nouă.

3. Colegiul istoric.

4. Colegiul artelor plastice și de aer liber (pictura, sculptura, arhitectura, arta spațiului, ornamentica, arte industriale, arte decorative).

5. Colegiul muzicii sacre și profane și al artelor scenice.

6. Colegiul științelor naturale și geografice.

7. Colegiul științelor fizice și matematice.

8. Colegiul agricol.

9. Colegiul viticol și horticol.

10. Colegiul forestier și al apelor.

11. Colegiul carierelor și minelor.

12. Colegiul chirurgical.

13. Colegiul medical.

14. Colegiul farmaceutic.

15. Colegiul veterinar.

16. Colegiul pedagogic, ocupându-se cu pregătirea profesorilor de caracter secundar, atât de partea literară și științifică, cât și de cea tehnică ori profesională.

17. Colegiul științelor sociale și juridice.

18. Colegiul științelor administrative și de stat.

19. Colegiul științelor economice și financiare.

20. Colegiul științelor politice și militare.

21. Colegiul comercial-industrial.

22. Colegiul cooperativ și comunist.

23. Colegiul jurnalistic și publicistic.

24. Colegiul inginerilor de îmbunătățiri funciare.

25. Colegiul inginerilor mecanici, electrotehnici și ai instalațiilor de igienă publică.

26. Colegiul inginerilor civili.

27. Colegiul inginerilor navali.

28. Colegiul inginerilor industriali.

29. Colegiul filosofic.

30. Colegiul teologic (atâtea secțiuni câte confesiuni).

Aceste colegii sunt a se subsuma următoarelor Facultăți, cari sistematizează principiar, *a.* științific și *b.* ca concepție despre lume, în cursuri de caracter general și sintetic, cunoștințele izolate, speciale și tehnice, predate în colegii :

1. Facultatea de Litere și Arte, subsumând colegiile 1—5.

2. Facultatea de științe naturale, subsumând colegiile 6—15.

3. Facultatea de științe sociale, subsumând colegiile 16—23.

4. Facultatea tehnologică, subsumând colegiile 24—28.

5. Facultatea filosofică și teologică, subsumând colegiile 29—30.

N. B. Spre deosebire de toate celelalte colegii, colegiul filosofic nu admite în sânul său decât *magistri* ai uneia din cele 29 de grupe de discipline, predate de colegiile celelalte.

Titlul de *magister*, într'una din grupele de discipline care dau numele colegiilor, se dă pe baza unui examen trecut înaintea Facultății din care face parte colegiul.

N. B. În filosofie nu se poate da decât titlul de doctor, precum s'a văzut mai sus.

Titlul de *magister* se dă pe latinește potrivit numelui colegiului din care respectivul *studiosus* a făcut parte ca *alumnus*: M. L. A. (*magister litterarum antiquarum*), etc.

Practic, titlul de *magister* e echivalent cu cel de licențiat sau doctor din regatul vechiu.

Se dă deocamdată puțința de lucru

(până la alte donațiuni) în următoarele institute:

A) Cele existente pe lângă fosta universitate maghiară de tip vechiu, adaptate la noul nostru program universitar.

B) În următoarele:

1. Institutul archeologic.
2. Institutul filologic.
3. Institutul istoric.
4. Institutul filosofic.
5. Institutul geografic-morfologic.
6. Institutul geografic-uman, etnografic și etnologic.
7. Institutul de estetică socială.
8. Institutul sociologic și politic.
10. Institutul economic și financiar.
11. Institutul ameliorărilor și invențiilor agricole și industriale.

Profesorii universitari sunt de trei feluri: *regii*, *honorarii*, *adiutores*. Retribuțiile lor inițiale sunt de 1000, 800, 600, la care se adaugă gradațiile ca în regatul vechiu, iar până la clădirea localurilor-vile cari, ca la Oxford și Cambridge, ori în America, să dea locuință în Universitate, și un plus pentru chirie ca în vechiul regat. În afară de aceste retribuții, Universitatea acordă din fondurile ei suplimente acelor profesori distinși pe care ea îi chiamă dela alte Universități, oferindu-le nu numai condiții morale dar și materiale superioare, și acelor

profesori ai ei, cari prin munca, talentul lor didactic, ori geniul lor creator, aduc înaintare sau renume Universității din Dacia Superioară.

Principiar, înaintarea profesorilor e aceasta: chemați ca adiutores la Colegii, ei înaintează acolo sau în Facultăți ca *honorarii*, pentru a ajunge în Facultăți sau, în sfârșit, în Institute, *regii*.

Un *maestru* de institut nu e obligat să facă și cursuri în *Facultate*, ci el își împlinește misiunea sa de *professor regius* chiar și numai prin lucrul său în Institut, unde, în locul prelegerilor, el are la ore fixe *colloquiile* cu *scholares*, cu cari lucrează.

Maestrul își poate atașa ca asistenți alți profesori. Ei însă sunt datori să lucreze și în colegiul sau facultatea de unde au fost chemați.

Dimpotrivă, date fiind grelele ocupații și marea răspundere pe care o au președinții colegiilor și decanii facultăților, cari răspund de întreaga pregătire intelectuală și etică a studenților instituțiilor lor, ei sunt liberi să facă sau nu prelegeri în timpul prezidenției sau decanatului lor. Retribuția lor nu devine nici mai mare nici mai mică față de titlul lor profesoral inițial, afară de cazul că ei dau o contribuție prea importantă de muncă sau studii nouă, și

atunci firește sunt răsplătiți cu suplemen-tele indicate mai sus.

Directiva spirituală și controlul superior intelectual, moral și metodic, îl are rectorul Universității, care urmărește pas cu pas progresele ori regresele făcute, propune măsuri de îndreptare, etc., etc. El este părintele spiritual al Universității. În sarcina sa el este ajutat de senatul Universității, compus din președinții colegiilor, decanii facultăților și maestrii institutelor; în anume cazuri se adaugă câte un delegat ad-hoc din fiecare colegiu și facultate pentru chestiunile de: 1° reorganizare; 2° chemări de personal; 3° pedepse aplicate profesorilor; 4° acceptări și destinări de donațiuni.

Directiva materială și controlul fondurilor și instituțiilor economice și gospodărești, luarea socotelilor, etc., o are prorectorul. El este gospodina Universității — ca locotenentul de vas — și este asistat de un colegiu de cinci *curatores* — aleși — câte unul de fiecare Facultate. El este responsabil de gestiunea sa în fața rectorului, asistat de senatul simplu.

Rectorul, prorectorul, curatorii, decanii, președinții, sunt aleși pe un singur an; ei pot fi însă continuu realeși, dacă gestiunea lor se dovedește prosperă pentru Universitate. Maestrii institutelor sunt dela început aleși ca șefi de lungă durată.

În orice caz e de dorit continuitatea cât mai îndelungată a funcționării demnitarilor universitari, pentruca Universitatea ce se înființează acum să-și creeze o tradiție sănătoasă, pe care apoi diferitele schimbări de persoane să n'o mai poată primejdui. Deaceea e de recomandat la primele alegeri ce se vor face o cântărire foarte atentă a aptitudinilor candidaților.

Universitatea își are editura ei proprie organizată cât mai complet, în toate direcțiile artei tipografice. Curator de drept al activității spirituale a editurii și cu drept de veto e rectorul. Curator cu drept de veto al activității materiale a editurii e prorectorul. Director al editurii e un magister sau doctor, specialist în publicistică și jurnalistică.

Toți profesorii și toți studenții sunt în principiu interni. La început se vor permite însă, probabil în cea mai largă măsură, din cauza lipsei clădirilor, abateri dela acest principiu; pe măsură însă ce vor fi clădiri, principiul se va aplica cu cea mai mare strictețe. (Vezi mai sus).

Colegiile, Facultățile și Institutele dau instrucția pentru ambele sexe deopotrivă. Pentru partea educativă însă (în internate) paralel cu colegiile masculine, se vor înființa altele feminine, adaptate nevoilor spirituale și sociale ale femeiei, și având

în Facultăți și Institute o continuitate teoretică a chestiunilor și disciplinelor specific feminine, în legătură cu rolul special al femeiei în societatea contemporană. Co-educația în colegii este exclusă, din motivul firesc de a păstra neatinse delicatetea sufletului femeiesc, altfel ușor trivializabil printr'un contact prea continuu cu sexul opus, mai brutal și mai nesimțitor prin însăși firea lui.

E de dorit ca pentru principalele ramuri ale vieții sufletești și ale ocupațiilor practice feminine, să pornească chiar dela început — iar nu abia mai târziu — a funcționa colegii feminine alături cu cele masculine.

Profesorii în colegii, facultăți și institute, pot fi fără deosebire bărbați sau femei, atât la studenți cât și la studente.

Deasemenea au dreptul profesorii-femei a fi aleși în orice demnitate universitară.

Se va tinde la așezarea colegiilor și dacă se poate a întregii Universități, cu toate clădirile ei de cursuri, institute, locuințe și internate, afară din oraș, amenajându-se lângă râu un mare parc englez, în care clădirile să constituie nu un bloc, ci paviloane izolate prin spații mari și vegetație bogată.

Universitatea se administrează pe ani

școlari: 15 August—15 Iunie. Fiecare an școlar se deschide festiv în ziua de 1 Septembrie dimineața cu o cuvântare de caracter original, filosofic, literar sau științific, a Rectorului. În aceeași zi, după amiază, aceeași solemnitate se face de colegiile unite în Facultăți și de Institute.

Universitatea își dezvoltă activitatea științifică pe semestre: de toamnă, dela 15 August—15 Ianuarie, și de primăvară, dela 15 Februarie—15 Iunie.

Cursurile încep — sub sancțiune — cel mai târziu la 1 Septembrie și 1 Martie al fiecărui semestru.

Fiecare profesor e dator cu cel puțin 6 ore de curs și cel puțin 4 ore de exerciții practice săptămânal. Senatul sub prezidenția rectorului priveghează și pedepsește abaterile dela această datorie.

Un profesor e dator, în limitele cunoștințelor și talentelor sale, a servi Universității cele 10 ceasuri săptămânal, oricum și oriunde ar dispune Senatul, după prealabila cercetare a nevoilor Universității. De pildă: acelaș profesor poate fi obligat să lucreze: două ore într'un colegiu, două în altul, două în Facultate, două ore de exerciții practice elementare în colegiu, două ore de lucru superior științific ca asistent într'un institut, etc.

Planul de cursuri și orariul universi-

tar al fiecărui semestru se fixează la sfârșitul semestrului precedent într'o ședință a *marelui consiliu*, la care iau parte toți profesorii din întreaga Universitate. La acest consiliu profesorii iau la cunoștință planul general de lucru al Universității alcătuit de rector și se supun arbitrajului lui în caz de conflicte de orar ori materii între colegi.

Profesorii sunt invitați a institui între ei o alternare de prelegeri în materiile înrudite, făcând fiecare la rând prelegerile celuilalt, pentru că astfel ei să-și păstreze totdeauna viu un orizont cât mai larg.

La sfârșitul aceleiași ședințe a *marelui consiliu* se proclamă în chip sărbătoresc, de față fiind și câți mai mulți studenți, pe rând, toți *doctorii* din semestrul isprăvit.

În cel mult două săptămâni dela încheierea oficială a semestrului, directorul editurii Universității e dator să scoată în public și să trimeată pretutindeni *Planul de lucru și prelegeri* al Universității pe semestrul următor.

Președinții colegiilor, decanii facultăților și maștrii Institutelor sunt răspunzători față de rector de negligența membrilor insituțiilor lor în darea la vreme a materialului necesar *Planului*, în mâinile *secretarului marelui consiliu*, care aranjează tot pentru publicare și predă spre executare directorului Editurii.

C. Vieața în colegii.

Nu există prelegeri decât dimineața dela 8 până la 1. Toate orele de după masă sunt rezervate higienii, sporturilor, anchetelor sociale, operelor de extensiune universitară, experiențelor în ateliere și fabrici, lucrărilor în laboratorii, biblioteci, seminarii, institute, etc. Orele de seară sunt rezervate vieții sociale a studenților și studențelor. Diferitele colegii organizează seri de muzică, de artă scenică, de poezie, etc., etc., fac conveniri de caracter deliberativ, fac întreceri de caracter oratoric, etc., etc. Culcarea e la 11, scularea la 7. Masa de amiazi la 1, cea de seară la 8.

O mare atenție dau toate colegiile fără deosebire curățeniei, sănătății și voiniciei trupesti. Se admit însă numai sporturi estetice; cele brutale sunt excluse. Fiecare colegiu își va avea un comandant al sporturilor.

Bibliotecile colegiilor trebuie să fie autonome unele față de altele, chiar dacă o carte ar trebui cumpărată de 30 de ori pentru cele 30 de colegii.

Dormitoriile se vor distribui după întovărășirea firească a *alumnilor*. Cei ce sunt mai înrudiți sufletește își aleg dormitoriul lor, firește cooptând ei cu majoritate pe ceilalți până la numărul fix de paturi.

Relațiile cu profesorii înlăuntrul colegiilor sunt în cel mai larg spirit camaraderesti. Sunt condamnate orice saluturi și onoruri rigide dela *alumni* la *magistri* și orice morgă și asprime dela *magistri* la *alumni*.

În afară de motive binecuvântate, profesorii cu familiile lor iau masa în comun cu alumnii. Tonul ce domnește e acela al unei societăți distinse: conversația — ușoară — nu devine niciodată trivială, sentimentele unora față de alții sunt de cea mai perfectă stimă reciprocă.

Viața socială în colegii are ca scop ultim formarea de oameni armonioși: frumoși nu numai trupește și intelectual, ci și etic și estetic. În special educația etic-națională și estetic-națională va fi urmărită prin conversații și discuții libere, academice și peripatetice, în după amiezile frumoase și în serile cu lună în marele parc al universității, unde profesorii și studenții grupe-grupe, după afinitățile electiv care se vor fi creat între ei, vor căuta să-și lămurască rostul vieții individuale, sociale și naționale.

Studenții săraci nu vor fi pomanagiii statului ori ai instituțiilor, ci ei își vor câștiga, ca în Universitățile americane, singuri existența, studenții cu dare de mână plătind la case taxe speciale pentru servi-

ciile făcute de colegii lor mai săraci (servitori nu vor exista afară de bucătarii și rândușii de gunoae și curățenie); pentru meditațiile date de cei săraci celor bogați, iarăși se vor vărsa la casă taxe în folosul lor și, în sfârșit, studenții săraci, pentru lucrările frumoase pe care le-ar face ca membri ai institutelor practice vor căpăta premii. Cu taxele în socoteala lor și cu premiile ei își vor plăti — măcar în parte — întreținerea. Studenții cu dare de mână, care ar îndrăzni să fie necolegiali cu studenții săraci cari îi servesc, ca și cei săraci, dacă s'ar arăta servili ori lipsiți de caracter, vor fi imediat eliminați din Universitate.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Colegiile ca corpuri constituite au dreptul de a primi dela oamenii și instituțiile cu simpatie pentru ele atât bani cât și alimente de tot felul, pentru întreținerea studenților. Studenții cari cu râmul se vor ocupa cu economatul, vor ține registre regulate de numele donatorilor și de cele donate, din care se vor publica de președintele colegiului extrase cu mulțumiri la sfârșitul fiecărui an școlar.

Așa cum rectorul e părintele spiritual al Universității, președintele e al Colegiului. Prorectorului îi corespunde în colegiu secretarul.

Secretar ar fi, firește, unul dintre pro-

fesorii *adiutores*. Căci universitatea nu cunoaște nici funcționari, nici servitori, ci numai magistri și discipuli în perfectă confraternitate socială și de idei.

Colegiile cari compun o facultate vor avea grijă în alcătuirea orăriului lor să lase pentru cursurile generale ce se țin la Facultăți, interesând mai multe colegii dintr'odată, ori chiar pe toate, aceeaș oră disponibilă, pentruca toți alumnii ori studenții să poată fi prezenți acolo.

Alumnii cari au făcut cu succes trei ani în Colegiu și pe baza unui examen au trecut în Facultate, rămân cu viața socială tot în Colegiu, ca *studiosi* și iau parte facultativ la întreaga viață socială a colegiului, întrucât, firește, ocupațiile lor speciale din facultate le permit.

Examenele de absolvire a colegiilor se dau înaintea Facultății.

Colegiile se subîmpart în secțiuni, după nevoile metodice sau științifice ale colegiului.

Alumnii sunt total liberi în alegerea materiilor lor de studiu. Ei sunt numai obligați la un număr minim de cursuri: două principale și două secundare. Se consideră însă ca o notă foarte rea lipsa de interes, facultativ, pentru alte materii și specialități.

Un alumn al unui colegiu poate urma

gratuit și înscrie în caetul său de frecvență, cursuri în oricare alt Colegiu și — după absolvirea primilor 2 ani de colegiu — în oricare Facultate.

Pentru obținerea unui titlu oficial el e însă dator a ține seamă de organizarea sistematică a instrucției pe specialități bine grupate în diferitele colegii și facultăți, organizare pe care el nu o poate răsturna decât în cazul dovedirii unor aptitudini excepționale, arătând că stăpânește bine un minim de trei specialități principale și trei specialități secundare, disparate. Ca răsplată pentru meritele lui i se acordă însă atunci două magisterii dintr'odată, la libera lui alegere (în legătură cu materiile din cari a dat examen).

Orice *studiosus* are dreptul de a lucra în institute sub privegherea profesorului său de Facultate. Lucrările sale sunt valorate — întrucât firește nu revelează o genialitate precoce — ca simple exerciții. El nu e un *scholaris*, ci încă tot numai un *studiosus*.

În colegiile feminine, oricare ar fi specialitatea lor, se va da în orele de după masă o atenție specială rolului etic și estetic, social, al femeii. Se va face o înțeleaptă luminare sexuală a sufletului femeesc, se vor da noțiuni de eugenică și se va face o combatere sistematică a prejudecăților ob-

scurantiste familiare și sociale; cari dau femeia rămasă copil în ghiarele bărbatului bolnav și stricat, fără putință de apărare ori reacțiune.

Colegiile masculine și cele feminine vor institui jurii comune de onoare pentru pedepsirea studenților de ambele sexe, cari se vor fi arătat comuni, brutali ori cinici în relațiile sociale și în întâlnirile dintre cele două sexe. Aceleași jurii vor proclama în public meritele aceloră cari vor fi dovedit un cavalermism în adevăr vrednic de imitat, fie înlăuntrul colegiilor, fie mai ales în viața extra-universitară, de binefacere și luminare socială întreprinsă de studenți în opera de extensiune universitară printre lucrători și țărani.

Căsătoriile între studenți și studente încă din timpul studiilor nu sunt interzise. Ei sunt însă obligați imediat ce relațiile lor au devenit de natură sentimentală, să părăsească chiar dinnainte de căsătorie, colegiile din cari fac parte, luând locuință în oraș și participând mai departe ca externi la lucrările și reuniunile colegiilor și facultăților.

Chestiunea funcționarilor și servitorilor și a studentelor sărace în colegiile feminine se rezolvă identic ca în colegiile masculine.

D. Vieața în Facultăți.

Dacă în colegii punctul de greutate se pune pe instrucția solidă în specialitățile alese de fiecare și pe educația sănătoasă trupească, etică, socială și națională, în facultăți principala atenție e îndreptată asupra formării mentalității științifice și filosofice a viitorilor cetățeni. Deoparte cursurile trebuie să dea ultimele rezultate de caracter general obținute de cercetările contemporane, trebuie să fixeze curente de idei, mereu în prefacere în fiecare știință, trebuie să dea studenților legătura organică dintre diferitele specialități înrudite (aici diferitele cursuri comparate: literatură, artă, știință), — de altă parte cursuri de filosofie generală, teoretică și practică, la îndemâna tuturor studenților, fără deosebire de specialitate, au a da puțința formării în sufletul fiecăruia a unei idei clare despre sensul vieții (individuale, sociale, naționale și universale), iar de alta a unei concepții despre lume bine definite — firește în deplina libertate a alegerii (realiste, idealiste, estetice, teleologice, etc.).

Firește, că o atare înțelegere a rostului facultăților nu se mai poate împăca cu străvechea clasificare a științelor și cursurilor după puncte de vedere aristotelic-scho-

lastice. Atât numele cât și conținutul și spiritul disciplinelor va fi altul. Dacă de pildă în colegii se va admite o împărțire a materiilor după conținutul lor : limbă latină, limbă greacă, gramatică, metrică, istorie română, etc., în facultăți nu vor fi decât catedre și cursuri de *cultură* antică, de *cultură* medievală, de *literaturi comparate*, de *evoluție biologică*, etc., etc.

Studentii ale căror aptitudini spirituale se vor arăta cu totul neadaptabile unui atare țel al culturii generale, vor fi îndreptați spre facultățile *technice* spre care ei vor arăta mai multă pricepere ori simpatie. Plecând dela principiul că nicio inteligență omenească, oricât de modestă, nu poate fi total inutilizabilă pentru scopurile societății, profesorii vor avea grijă încă din colegii, dar cu atât mai mult în facultăți, ca făcând deaproape cunoștință cu fiecare dintre elevii lor, să descopere și să trezească în fiecare scânteia activă, care nu poate lipsi în niciun suflet omenesc, dar care trebuie trezită : prin iubire și muncă. Seminariile, laboratoriile, atelierile (vezi mai jos), de pe lângă fiecare catedră vor da tocmai prilejul acesta, de a deștepta și pune în acțiune diferitele aptitudini *reale* din sufletul studenților mai puțin înzestrați ca gândire filosofică. Astfel se va socoti ca un deosebit merit, transformarea

(printr'o atare influențare iubitoare) unui student mediocru ori nul la litere ori arte, într'un excelent sau mulțumitor student la științele naturale ori sociale, sau invers.

Ca și în colegii, relațiile dintre profesori și studenți în facultăți trebuie să fie pătrunse de cel mai sincer spirit de camaraderie și interes *reciproc*. Facultățile trebuie să fie largi confraternități într'o mare ordine de idei, în care studenții și profesorii la un loc să socoată ca o datorie de onoare promovarea practică și teoretică a grupului de discipline cari compun Facultatea, fie în totalul lor, fie — pentru cei mai puțin inzestrați filosofic, în disciplinele ei generale — subdivize.

Supremul scop științific și practic al tuturor Facultăților, va fi însă aplicarea la realitatea socială și națională românească a tuturor rezultatelor obținute de cercetarea general omenească, și în special a umanității celei mai înaintate în civilizație, în ce privește curentele de idei nouă, ori activitatea de ordin material.

Alătura de studiile aplicate la bogăția națională — ca realitate economică — vor trebui să stea cursurile teoretice și exercițiile practice cu privire la sufletul național și evoluția lui — în artă, știință, filosofie, tehnică, etc. Pentru întâia dată vor fi deci instituite prelegeri, d. p. despre *mythologia*,

ornamentica, etica, poezia, știința populară română, — ori despre istoria filosofiei, artei, științei, tehnicei române, culte, — etc.

Insfârșit toate Facultățile, fără deosebire, vor accentua, în ocazii izolate ca și, mai ales, în prelegeri sistematice, caracterul romanic al ființei noastre cultural-superioare și vor arăta necesitatea organică a rivalității spirituale dintre noi și vecinii slavi cari ne împresură de toate părțile. Se va ține — fără șovinism — întotdeauna viu spiritul de solidaritate istorică și internațională cu lumea romanică din care facem parte și se va căuta o fructificare pe toate căile a aptitudinilor noastre deosebitoare față de vecinii neromani, o caracterizare din ce în ce mai pregnantă a însușirilor noastre originale, astfel în cât în concertul universal al culturii omenеști, nota noastră deosebitoare să reiasă cât mai clară, cât mai armonioasă și cât mai nobilă.

E. Vieța în Institute.

Nu are nevoie să fie descrisă aici mai în amănunte, ea având a fi din punct de vedere tehnic aceeași ca în toate institutele din lumea cultă, iar din punct de vedere filosofic-social și național inspirată de aceleași principii conducătoare ca cele descrise mai sus pentru facultăți.

F. Seminarii, laboratorii, ateliere.

Pregătirea tehnică a specialiștilor se face în Universitatea națională a Daciei Superioare în următoarele institute anexe :

Fiecare Colegiu își are, după specialitatea lui, *proseminariile, laboratoriile elementare* sau *atelierele de începători* respective.

Fiecare Facultate își are *seminariile, laboratoriile, clinicile, atelierele, ori câmpurile sale de experiență.*

Fiecare Institut își are departamentul său de I^o *studii prealabile* și II° *descoperiri.*

Ierarchia practicanților din cele trei stadii de activitate științifică primează ierarchia din cele trei departamente ale Universității: un *alumnus* devine *studiosus*, și un *studiosus* devine *scholaris*, numai după trecerea cu succes a probelor practice din institutele respective.

De aceea examenele date înaintea Facultății au a fi nu examene de memorie ori de retorică, ci de metodă și de activitate practică. Lucrările bune în *proseminarii* ori *seminarii*, de pildă, pot scuti de anume probe (nu de toate) de caracter pur teoretic.

G. Extensiunea universitară.

Se declară principiuar solidară cu Universitatea națională a Daciei Superioare întreaga cultură socială a ținuturilor românești dintre Carpați și Tisa.

Toți reprezentanții culturii sociale (școli, biserici, muzee, biblioteci, teatre, societăți philharmonice, societăți științifice și literare, etc.) sunt de drept membri ai Universității naționale, în gradele ce li se vor conferi ca indivizi ori corporații, de Senatul Universității (în forma lui cea largă: vezi mai sus). Ca atare ei pot fi, pe baza activității lor în aceste grade, înaintați și distinși potrivit organizării centrale. De pildă, un învățător de sat e de drept *alumnus*; pe baza unei activități roditoare acasă și a urmării cursurilor de vacanță pe care le institue Universitatea, sau a cursurilor de extensiune ale aceleiași (vezi mai jos) el poate deveni *studiosus*, *magister*, *scholaris*, ori chiar *doctor*.

În acest fel întreaga lume culturală e direct interesată la bunul mers, și ia parte la activitatea Universității.

Fiecare colegiu stă în legătură de corespondență și personală cu toți cei a căror activitate e de domeniul lui. El le comunică și îi ține în curent cu toate progresele făcute în știința respectivă, îi con-

voacă la marile adunări și festivități, le trimite cărți și aparate — împrumut — din colecțiile lui, le răspunde la întrebările lor, etc.

Fiecare instituție culturală provincială se consideră de drept ca o ramură a Universității și îi cere acesteia personal de lucru, material de studii, sfaturi, instrucții, cursuri și conferințe speciale, acolo la fața locului, anchete generale și de amănunte, experiențe tehnice și sociale, etc.

Universitatea întemeiază în diferitele părți ale țării transalpine institute anexe ale ei potrivit cu necesitățile locale; de pildă, în regiunile industriale laboratorii de experiențe tehnice speciale regiunii, universități populare pentru lucrători, muzee și biblioteci industriale și de cultură popularizată, etc., în regiunile miniere, instituții analoage; în regiunile agricole mari câmpuri de experiențe, laboratorii de chimie agricolă, cursuri și conferințe de iarnă pentru cultura generală, etc.

Universitatea întemeiază muzee, expoziții și biblioteci circulante. Intemeiază *cursuri și conferințe ambulante*, etc.

În toată această operă de extensiune universitare întregul corp central ia parte: profesorii ca și studenții, deopotrivă. În special studenții sunt întrebuințați la igiena și politica culturală-socială a băr-

baților, iar studentele la igiena și politica culturală-socială a femeilor.

Un comitet central pe lângă Universitate, avându-și localul său propriu: *Extensiunea universitară*, cu archiva, biblioteca, materialul și personalul său de profesori și studenți (după greutatea sarcinii ce o are fiecare) lucrează la centru, organizând întreaga activitate provincială, de vară și de iarnă, de zi și de noapte. Un număr de membri din provincie, egal cu numărul celor dela centru, sunt cooptați și lucrează în diferite localități ca împuterniciți ai centrului. Ei sunt convocați la centru individual sau colectiv, după caracterul chestiunilor în desbatere, ori decâte ori nevoia o cere.

Președintele *Extensiunii universitare* nu este în mod obligator rectorul, ci poate fi și un alt membru de frunte al Universității, specialist, ori cu largi cunoștințe în cultura socială.

Cursurile de iarnă (pentru agricultori, ingineri, etc.) ca și cele de vară (pentru funcționari, învățători, etc.) nu se fixează într'o singură localitate, ci pe cât posibil, fiecare colegiu central emigrează în vacanțele universitare într'o anume regiune deosebită (dacă e posibil, mereu alta dela o vacanță la alta).

Sunt cooptați ca membri activi ai *Ex-*

tensiunei universitare, toți acei învățători, profesori, preoți, șefi de instituții culturale, cari au arătat talent, știință, activitate deosebită și Universitatea le decerne ca răsplată pentru activitatea lor social-culturală titlul de *magister* ori *doctor honoris causa*, care apoi le servește și practic la înaintarea în cariera lor specială.

Universitatea fiind democratică în întreaga sa alcătuire, toate hotărârile se iau pe bază de consilii și adunări a unui număr cât mai larg de membri, în special în ce privește *extensiunea universitară*.

De altă parte Universitatea nu înțelege o nivelare la acelaș tip a activității culturale. Dimpotrivă Universitatea va apăra în forma și ființa lor actuală (firește cu condiția modificării părților lor slabe), toate acele instituțiuni cari au un întreg trecut istoric în urma lor, ca de pildă școlile Blajului, diferitele societăți culturale și de teatru, muzee și biblioteci locale, etc.

H. Stipendii și misiuni în străinătate.

Universitatea va acorda, mi ales la început, un număr foarte mare de burse — studenților, magistraților și doctorilor — și de misiuni — profesorilor și membrilor activi ai *Extensiunei*, pentru a face studii și cercetări la acele Universități și în acele instituții și institute străine, unde

ramura respectivă de științe, arte ori tehnică a făcut cele mai mari progrese.

Deasemenea se va acorda din cinci în cinci ani câte un concediu de jumătate de an rând pe rând la grupe de profesori cari să meargă spre a-și reface și completa cunoștințele și lucrările lor, ca și cum ar fi activi la postul lor central.

I. Politică și cultură socială și națională.

Universitatea va întreprinde, în afară de lucrările ei științifice, pure și aplicate, o întreagă serie de publicații pentru lămurirea și conducerea curentelor de idei în direcția politice și igienei sociale, în direcția politice sociale, în direcția politice naționale și în direcția culturii sociale și naționale. Ea va alcătui pentru aceasta o mare arhivă de documente strânse de toți membrii ei, centrali și de extensiune, cu un biouros statistic și bibliografic și o revistă lunară de politică și cultură socială și națională, în care va duce lupta cea mai activă pentru ridicarea etică și politică a valorii indivizilor din păturile de jos ale națiunii.

K. Publicații științifice.

Toate publicațiile de caracter literar, filosofic, artistic, social și tehnic vor fi

sistematizate de un *Comitet special al publicațiilor Universității*. Au dreptul de a publica pe cheltuiala Universității toți membrii interni și de extensiune (juniori și seniori) ale căror lucrări vor fi socotite vrednice de această onoare în urma examinării de către secțiunea respectivă de specialiști ai Comitetului publicațiilor. Venitul net din vânzare va fi împărțit egal între Universitate și autor.

L. Missiuni și cercetări științifice în țară.

Universitatea va delega din sânul ei specialiști cari să cerceteze în lucrări și explorări speciale tot ce privește înfățișarea fizică și spirituală a patriei și națiunii noastre — firește — cu specială preferință în Dacia Superioară.

M. Jocurile olympice ale Universității.

Din trei în trei ani (adică tot al patrulea an, numărând și pe cel cu jocurile). Universitatea va institui în vacanța de vară mari întreceri între toți membrii ei tineri și bătrâni, centrali și de extensiune, din întreaga Dacie, în care cei ce se vor distinge mai mult vor fi încoronați cu o simplă coroană de foi verzi, proclamându-se biruitori pentru timpul până la viitoarea întrecere.

La aceste jocuri partea științifică, tehnică și filosofică va fi manifestată în expoziții ale descoperirilor, invențiilor și lucrărilor; partea artistică însă va fi de caracter public în mari întreceri și reprezentări ori execuții artistice sub cerul liber în teatre ori stadio de gen antic.

Frumusețea trupului va fi deopotrivă cu frumusețea spiritului, reprezentată în aceste întreceri.

II.

Datoria vieții noastre.

— *Lecție de deschidere a Cursurilor de Istoria antică și de Istoria artelor, ținute în semestrul de iarnă 1919/1920 la Universitatea din Cluj, — citită în ziua de 3 Noembrie 1919¹⁾. —*

I.

De la o zi la alta popoarele trăesc prin munca, mereu aceeași, a celor mulți. Singura oboseală ce și-o dă sufletul omului simplu, e de a păstra cât mai neschimbat meșteșugul din bătrâni, care îi dă — după meseria ce-o are — hrana. Și memoria populară e foarte precisă : unele procedee își au începutul lor, identic cu forma de azi, în epoca preistorică. Continuitatea civilizațiilor populare în cursul mileniilor e propriu zis un simplu reflex al continuității vieții din natură : evoluția acesteia se petrece în limite de timp așa de immense, încât sunt neaccesibile controlului uman; se poate dară vorbi de o adevărată eterni-

¹⁾ Prima lecție cu care s'a deschis noua Universitate din Cluj. — Impărțirea pe capitole e făcută de Editor.

tate a primitivismului popular, conservativ.

Istoric, adică evolutiv-uman, popoarele trăesc numai prin fapta precursorilor și revoltaților. Aceștia turbură ca niște demoni, perpetuu nemulțumiți, beatitudinea lenei spirituale a contemporanilor, le deșteaptă iluzii și apetituri, le răscolesc patimile, le dărâamă prețiosul echilibru al perfecteii inerții. Fie că atunci masele populare se încaeră în rășboae, fie că folosesc pacinic gândul născocitorilor, mimetismul și utilitarismul ancestral, biciuit și de instinctul curiosității — care e mai vechiu decât însuși omul — le împinge să aducă modificări, mai mult ori mai puțin adânci, sacrosanctelor lor tradiții.

Puterea aceasta uriașă a creatorilor de gânduri nouă a fost aproape în tot cursul istoriei omenesți confiscată de oligarhiile ori autocrațiile, care conduceau politic marile mase populare: fiecare nou exemplar de supraom a fost repede înrolat, catalogat, uniformat, în casa preotească, curtea monarhică, ori clientela politică, a conducătorilor cu sabia ori cu icoana, a diferitelor state ori națiuni. Cei recalci-tranți au fost suprimați: cu binevoitorul concurs al mulțimilor slabe de minte. Doar rar de tot, când potenții politici au avut un respect romantic pentru geniul

creator ca atare, nescăcitorii de gânduri au putut fi stăpâni pe viața lor și au putut răspândi după voe gândul lor. Aceste rari epoce corespund însă — Elenismul, postalexandrin-epigonic, — Romanismul, imperial — unei naive regulamentări de către stat a selecțiunii capetelor creatoare. Se introduce un sistem — foarte asemănător școalei contemporane — de industrializare și multiplicare mecanică a ideilor nouă și de dresaj filosofic — în massă — al animalului uman. Democrațiile internaționale: elenistică, imperial-romană, actuală, au încercat, toate, posibilitatea de înmulțire pe cale mecanică a sufletelor superioare. Metoda — născocită de cei vechi — a fost, firește, cu căldură îmbrățișată și de ordinile religioase militante — în special cel al lui Ignațiu — întemeiate de Biserica Apusului.

II.

Democrația contemporană, fie burgheză fie socialistă, e stăpânită de ideea răspândirii culturii în masele largi ale muncitorimei. Dar marea erezie a creării de genii prin fabricile de cultură, care sunt Universitățile și Academile, începe a pierde din ce în ce mai mult teren. Cu foarte mare părere de rău Pontificii înțelepciunii dogmatizate încep să recunoa-

scă neputința lor de a crea altceva, decât niște docili papagali intelectuali și niște gelatinoase nevertebrate etice. Școala oficială începe să recunoască că toate doctoratele de știință și diplomele de artă ale lumii nu pot face dintr'o maimuță cu dar suficient de imitație, un creator de valori nouă spirituale. Incep să recunoască monumentalii șefi de școale, filosofice, artistice, științifice, că școala, ca instituție educativă a multimilor, nu are rostul mecanic, militarist și trivial al uniformizării gândului și al regulamentării creării, ci datoria mult mai modestă a desanimalizării capetelor de suță și al procurării rezezi a mijloacelor tehnice de lucru pentru capetele geniale. „Profesorul“ contemporan, dacă e de fapt un om superior, nu mai e astăzi un infallibil profet de sentințe relevate, ci un „prospecteur“ de aur și diamante în stâncosul pustiu al neînțepecii omenesti. Ca Diogenes din Sinope, profesorul contemporan are a căuta, în școală, ca și în lumea largă, cu lampa aprinsă și ziua, oameni: oameni întregi, noi, în care pâl-păe flacăra ideii.

Avem azi apreciatori de artă, avem cunoscători de vinuri și de cai de rasă, dar n'avem prețuitori de suflete nouă. Nu vezi pe nimeni bucurându-se, fiind fericit, că în mulțimea purtătorilor de ghiozdane

de școală a găsit un anarhist al legilor actuale ale gândului, un neliniștit, un chinuit căutător de legi nouă. Dimpotrivă, cel mai iubit, între puii de oameni cari se ridică spre conștiință proprie, e cel mai docil dintre memorizatorii înțelepciunii consacrate.

Noutatea spiritului are nevoie de libertate, de aer larg. Și libertatea nu poate înflori în turmă. Și nici nu trebuie să înflorească acolo : ce-ar fi să **zburde** după cheful lor animalic toate necuvântătoarele care au nevoie de conducere și disciplină socială! Dar chiar în marile aglomerări școlare se poate crea libertatea de zbor pentru cei chinuiți de demonul lăuntric. Libertatea aceasta crește din starea de suflet a iubirii pentru idee. Profesorul să se facă și el simplu școlar, alergând la un loc cu copiii și adolescenții după licuriciul minunat al gândului, care luminează în întunecul banalității utilitare zilnice.

Cât spirit de acesta, de camaraderesc entusiasm pentru idealul de toate felurile, va fi într'o școală, atâta libertate a gândului și deci atâta putință de înflorire a sufletelor, va fi în acea tovărășie de viitori oameni.

III.

Libertatea spiritului nu crește de asemenea nici acolo unde omul e rob de

trup. Iubirea ideii e un lirism deplasat în lumea în care „timpul e bani“. De o sută de ani omenirea trăește în crezul materialist : economic, social, istoric. Intreaga luptă pentru viață a umanității contemporane se dă între Capital și Muncă. Deprins a cumpăra Inteligența când are nevoie de dânsa, pentru înmulțirea averii, ori înfrumusețarea vieții, Capitalismul nu o socoțește ca un alt rival. Deprins a nu avea nevoie de inteligență, Socialismul face abstracție de ea, neputându-și-o închipui ca un eventual rival. Capitalismul biruitor în Apus, calcă disprețuitor în picioare toate ideile pentru care intelectualitatea, solidară cu poporul, a crezut că trebuie să lupte în războiul cel mare. Socialismul biruitor în Răsărit — cel puțin ca experiență trecătoare politică — începe prin a distruge tot ce nu e primitivitate și bestialitate de masă amorfă. Pentru că e fără putere fizică, pentru că e puțin numeroasă, pentru că e supărătoare în cererile ei de sacrificiu, nerentabil pentru inutila urmărirea a idealului, Inteligența creatoare contemporană, e în totalitatea ei zdrobită : de masivitatea impertinentă a bogătașului care asudă grăsime și de brutalitatea greoaie a proletarului care nu se gândește de cât la mai multă pâine.

Tinta ori cărei cheltueli de energie în

lumea actuală e sporirea productivității. O monstruoasă stoarcere a tuturor puterilor pământului și omului, ca să dea cât mai mult material asimilabil pântecelui și omului și poftelor inferioare. Orice idee e valorată după interesul — pragmatic — pe care-l deșteaptă. Orice instituție ideală a societății e mecanizată industrial. De o sută de ani încoace nu s'a născut o singură idee epocală, deschizătoare de drumuri necunoscute, în arhitectură, în filosofie, în sculptură, în religie, în morală. Numai știința — și anume, în special, cea aplicată — a făcut progrese enorme : rezultatul marei majorități a acestor progrese e însă asasinarea savanță a milioaneilor de nenorociți, cari, fără aceste invențiuni și descoperiri, n'ar fi murit nici așa de mulți, nici așa de oribil, în actualul războiu.

IV.

O universitate nouă, în anul dela nașterea Domnului următor imensului faliment etic al concepției materialiste despre lume și viață, e, dacă cei ce au întemeiat-o își dau cât de cât osteneală să gândească asupra rostului ei, un fapt de însemnătate nu numai locală, ci mondială.

În adevăr, toate marile întrebări ale sufletului omenesc conștient de continuitatea istorică a gândirei omenesti luptătoare,

se pun din nou : cum să se facă cercetarea realului ; cum să se îndrumeze căutarea adevărului ; cum să se înțeleagă frumosul ; cum să se ia poziție față de lume și viață ; cum să se ajute selecționarea naturală a talentelor și geniilor ; cum să se înobileze scopurile vieții sociale, politice, naționale ; cum să se dea lupta cu infinita bestialitate omenească, zmulgând câți mai mulți semeni de-ai noștri din noroiul în care se bălăcesc zilnic ; toate aceste întrebări, cari singure pot justifica sechestrarea atâtor libertăți individuale în folosul binelui social, trebuie să preocupe pe întemeietorii unui nou așezământ oficial de cultură socială și de cultură creatoare.

Dar mai ales la un popor încă în formație socială și națională, cum e al nostru, aceste întrebări sunt obligatorii sub sancțiunea absurdității noiei instituții în mijlocul unor nevoi mult mai stringente, de ordin infinit mai adecuat primitivității vieții noastre publice.

Căci dacă e ca noua Universitate să nu fie decât încă o uzină de superficialități și inutilități, de nonvalori sociale, culturale, politice, înființarea ei nu e numai absurdă, e și imorală.

De sigur, fiecare păcat social se reflectă la un popor în toate așezămintele lui. Intr'o lume de seci și de utilitariști josnici

conspirația generală a neisprăviților va popula cu reprezentanți de-ai lor, cele mai înalte locuri în ierarhia responsabilităților social-culturale ori social-politice. Dar subț imboldul idealismului mistic popular, trezit întotdeauna puternic în epocile de mari răsturnări și revoluții, doi trei oameni de inimă pot pune la cale, susținuți de acest ambiant încrezător și cald, mari reforme spirituale, pe cari în vremile obișnuite nu le-ar fi adus o evoluție de decenii ori secole.

V.

Iată, în fața noastră, o operă de revoluție, infaptuită cu mijloace revoluționare, inspirată de o iubire, cu totul desinteresată, pentru mai bine, apărată, tocmai prin acea speranță naivă și curată a celor mulți, de atacurile puterilor tradiționale, ignorate voluntar de întemeietori și mâniașe de această ignorare.

Pe ce drum va apuca noua confraternitate spirituală? Cele vechi, mereu umblate bine bătute, netede, duc toate în mlaștina materialismului vulgar. Iar drumurile nouă sunt numai indicate, de cugetătorii solitari. Construirea lor e tot opera răbdătoare a tovărășiiilor numeroase de ucenici ai noului gând. Și entuziasmul celor mulți nu ține decât până la primul obsta-

col, până la prima jertfă. Tăria de caracter — singura nobleță adevărată în lumea muritorilor — e o floare rară. Iar fără ea toată învățătura de pe lume, tot talentul creator, e un simplu amuzament egoist. Când semenii tăi te urcă în vârful piramidei sociale, trebuie să arzi tot sufletul tău pentru a rămâne acolo : nu pentru tine, că tu ești un om, trecător, dar pentru oameni, pentru idealul lor, pe care tu nu trebuie să-l lași să decadă, pentru sublimul pe care trebuie să-l faci să înflorească în inima contemporanilor tăi, chiar de ar fi să-l crești cu tot sângele vieții tale, pe care numai odată o ai.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

VI.

Dar iată, totul e rău. Nici cei mai buni nu rezistă suferinței ori ispitei, ci renunță la luptă. Intreaga viață e murdărită de egoism, de interesul brutal, de utilitar. Milioane în jurul tău spun : așa e viața; zadarnic încerci s'o schimbi. Și nu cobori ochii, din viziunile senine unde încerci a-i fixa, asupra pământului forfotitor de lume, fără să vezi confirmarea înmăită a asprului adevăr : până și suferința imensă a marelui războiu, abia încheiat, este azi profanată de materialismul cel mai odios : pacea care așează soarta lumii e opera nevrednicilor cari *nu* au luptat, ci s'au îngrășat în războiu; nimic din dumne-

zeiasca frumuseță a jertfei, a iubirei, a morții, nu mai inspiră opera păcii : cei mișei, cei trădători, au fost poftiți alături, ba mai sus, decât cei curați, cei credincioși, cei drepti ; o amară prețaluire pe arginți a început pentru sângele vărsat în lupte; biruințele trebuie răscumpărate cu banul văduvei și orfanului, iar cei cari au câștigat biruințele stau triști și muți, aiuriți de mânie, dați la o parte ca niște meșteri fără pricepere și fără preț, în vreme ce zarafii cântăresc în talgere : aurul Răsăritului, focul Carpaților, grâul Dunării, codrii Munților. Călcarea cuvântului dat e astăzi lege. Iar înlăuntrul țării tale, nu vezi decât necinste, cățărare desperată către locurile cele mai de sus, goană după avere, murdărire a tuturor numelor curate de luptători fără frică împotriva răului, aprobare stupidă a mulțimei, dată nu celor care-i cer virtute, ci celor ce-i laudă viciile. Și în atmosfera aceasta îmbâcsită de miasmele putreziciunii, rece de lipsa oricărei iubiri, chiar cei odinioară deschiși avântului cald spre ideal, devin reci, ne mai putând înțelege decât gândul rațional, logica faptelor brute ; gândul ca expresie delicat-sentimentală, mistic încrezătoare, a înțelegerii intuitiv-lirice a Cosmosului, ca un tot din care noi oamenii nu suntem decât un infim fragment, mai mult simțind

decât înțelegând legăturile noastre cu Intregul, e închis pentru ei. E așa de săracă inima omenească în înțelegerea cuvintelor cari poartă gândul aproapei! Vorba, ca o simplă monetă luată și dată, șterasă de multă întrebuințare, e tot ce lovește cugetul : gândul închis în ea, strigătul nou, dat cu acelaș, banal, cuvânt, le scapă. Și totul pare vechiu, uzat, indiferent.

VII.

Pentru o confraternitate spirituală, cum e să fie aceasta, întemeiată acum, realitatea vieții trebuie să fie însă nu suma manifestărilor pragmatice ale unei societăți dezagregate și haotice, alcătuită din indivizi primitivi ori decăzuți, ci complexul potențelor spirituale, latente în sufletul național și general-uman, al maselor și indivizilor. Noi nu lucrăm cu realitatea unor contingente de douăzeci și patru de ceasuri, ca jucătorii la bursă, ci lucrăm cu realitatea unor stabilități psihologice milenare, ale sufletului ancestral. Pentru noi faptele concrete sociale, a căror cunoștință nu numai nu ne scapă, dar nouă singuri ne e complet inteligibilă, sunt numai mijloace de a diagnostica boalele sociale și de a prognostica evoluția lor. Noi nu ne mărginim la simpla constatare a bubelor urâte și la tratarea lor superficială

— după metoda politică — ci căutăm a purifica însuși sângele bolnavului, spre a împuternici din nou leucocitele să ucidă microbii cari circulă în întregul organism.

VIII.

Supremul scop al luptei noastre e spiritualizarea vieții marelui organism social-politic, și cultural creator, care e națiunea. Mijloacele întrebuințate de noi sunt exclusiv de caracter social-cultural și pleacă din isvorul unic al idealismului național. Metoda noastră e aceea a cultivării și selecționii sufletelor superioare, prin punerea la probă a fiecărui individ, care ne este încredințat, cu piatra de încercare a Cultului Ideei. Cine rezistă și dă scântei e vrednic să intre în confraternitatea Universității naționale. Cine e un simplu pietroi brut e dat înapoi în grămadă, spre a servi ca pavaj de șosea pentru construirea drumului nou către sferile cele de sus. Oportunisme, tocmeli, reductibilități, nouă nu ne sunt permise. Noi sântem preoții aspri ai unei religii de purificare. Suntem profetii unui timp, cu mult prea îndepărtat pentru poftetele grăbite ale hămesitorilor contemporani, dar nouă imediat accesibil prin largul orizont al vederii istoric-filosofice.

Noi suntem condamnați să fim ireductibili, sau, să ne retragem din luptă.

Căci asupra noastră apasă răspunderea întregii vieți a națiunii. Sănătatea sufletului ei ne e încrâncățată nouă. Iar noi suntem datori să luptăm pentru a-i păstra întru eternitate această imunitate față de decădere și moarte. Cum am putea o clipă să facem vre-o concesie Răului, când știm că puterile lui, chiar cu cea mai îndârjită luptă a noastră, tot uriașe rămân, avându-și isvorul în eterna inerție cosmică? Noi trebuie să fim oracolul, la care să alerge mulțimea în ceasurile de cumpănire a Destinului, spre a-i da lămurire asupra viitorului: căci numai noi gândim mai presus de meschinul timp și spațiu politic-social. Noi trebuie să fim spiritul critic prin care să se lumineze națiunea, când în mizeria luptei vieții și în haosul ciocnirilor pătimase politice, ea vede răsturnată toată scara valorilor și ceea ce socotea sfânt îi este arătat de luptătorii gălăgioși și fără conștiință ca murdar, iar ceea ce i se păruse josnic îi e înfățișat ca ideal. Noi trebuie să îi explicăm, că civilizația materială, singură, nu e nimic mai presus ca un grajd sistematic pentru vite bine hrănite și țeselate, dar nici pe de parte nu e o orânduire în care să aibă un loc și sufletul, care, în om, e idee.

IX.

Opera de purificare ce ne cade nouă,

generației actuale, e cu totul ingrată. Nouă ni se cere sacrificarea însăși a sufletului nostru: noi nu vom putea face nimic complet, ci de-abia vom curăți drumul pentru alții. Cei ce vor veni după noi ne vor amesteca în acelaș primitivism cu cel al societății în care trăim și nici nu vor bănuși tragedia de precursori, chinuiți, batjocoriți, neînțeleși, trădați, care a fost în noi. Putând lucra, egoist solitar, ca cei mai buni din țările luminate ale Apusului, noi nu vom fi lăsați după noi nimic întreg, nimic armonios, nimic asemănător marelui iubiri de gând, care a fost în noi.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Care e sufletul cu care avem noi a lucra?

De sigur, înainte de toate sufletul țărânului daco-roman. Care sunt însă potențele acestui suflet?

Există o selecțiune naturală a inteligențelor naționale pe baza luptei de adaptare pe care popoarele trebuie s'o dea spre a birui dificultățile ridicate în calea lor de natură ori de om. Mentea se ascute din generație în generație în direcția biruirii cât mai ușoare a acelor obstacole. La popoarele prea chinuite de adversitățile istorice — cazul poporului nostru, martirizat de toate liftele pământului — se formează un fel de

carapace spirituală, în care sufletul se refugiază spre a se păstra intact. Observatorul superficial vede numai carapacea pietroasă și inertă : în specie : fatalismul, insensibilitatea la nevoile unei vieți mai omenești, tradiționalismul, neîncrederea față de ori ce om sau lucru nou, asprimea și neciopirea în diferite manifestări individual-sociale. Dar observatorul răbdător, care stă și așteaptă să iasă din scoica colțuroasă adevăratul organism, adăpostit înlăuntru, are bucuria de a vedea o ființă foarte fin și complicat, foarte delicat construită, cu nenumărate organe de a percepție variată și puternică a lumii, total nebanuite, numai după aspectul crustei de piatră. Fatalismului cosmic îi corespunde splendida etică optimistă, păgâno-creștină, care dă celui nedreptățit siguranța că răutatea nu va rămâne nepedepsită și că deci el poate aștepta cu resignare filosofică această pedeapsă imanentă nedreptății. Insensibilității la greutatea și trivialitățile vieții materiale îi corespunde entusiasta dorință de a se face frumos măcar la zilele mari, care crește înclinările sale pentru arta de toate felurile. Tradiționalismului țărănesc îi corespunde o curiositate extraordinară de multilaterală, chiar pentru lucrările total streine de experiența lui principiară. Neîncrederei față de orice e nou îi corespunde do-

rința de a afla taina acelei noutăți, spre a o supune : de unde, un spirit de observație și de critică excepțional de ascuțit, întrecând adesea cu mult pe cel al omului cult, deprins cu formulele luate de-a gata din cărți. Asprimei în maniere îi corespunde un simț de măsură și cuviință sufletească, cu atât mai puternic, cu cât el nu se poate manifesta extern, decât cu totul stângaci.

Copilul țaranului e aruncat în lupta vieții, încă de când e mai mic decât căciula de pe capul lui taică-său. El trebuie să învețe singur a ieși din încurcătură. Iar școala de agerime practică a trupului și sufletului îi e completată de lupta — nu căutată de cine vrea, ci impusă tuturoră — pentru întăetatea în societatea țărănească. Agerimea minții îi e pusă la încercare fiecăruia în orice clipă, nu numai de un interes imediat și utilitar, dar mai mult încă de plăcerea, pur estetică, pe care țaranul o are de a vedea scânteind un cap superior. Iuțeala aperceperii, vioiciunea reflexiei, justeța judecății, promptitudinea respingerii argumentului contrar, stăpânirea de sine în focul luptei de inteligență, cavalerismul condamnării imediate a mijloacelor lăturálne orî brutale de întrecere, toată această minunată autceducație ce și-o dă societatea țărănească, scânteetoare de vervă, de bucurie a vieții, încordată ca o strună con-

tinuu vibrând muzical, de sinceritate aproape antic de consequentă, de cavalerism cu un cod foarte complicat, — e o realitate pe care clasa suprapusă — în mare parte de alt neam decât poporul nostru — n'a cunoscut-o și deci n'a avut-o în vedere la organizarea culturii sociale a națiunii. S'a văzut ridicula babilonie a introducerii copilului de țaran în viața naturii prin cărți, cari-i proclamau marele adevăr nou, că „boul e un animal cu patru picioare“.

XI.

Sufletul țaranului român ne ajunge nouă — Confraternității universitare — total obosit, amărît, desgustat și adesea chiar mutilat, de fabricile de banalizare sistematică, denumite școală primară și secundară. Mai e vre-o mirare că feciorul de țaran trecut prin toată filiera uzinei școlare e un simplu neurastenic ori un nevrotizat iremediabil? Căci trebuie să fie cineva prea recalitrant la orice disciplină, ori prea puternic spiritual: dominând orice violență externă, ca să poată rezista tăvălugului nivelator, care e școala organizată mecanic-industrial: supunând și pe cel genial și pe cel sărac cu duhul aceluiaș dresaj cu locuri comune. Universitatea deci, în loc de a fi un colegiu frățesc de tineri și bătrâni cari caută împreună, deopotrivă

de entuziaști, realul, adevărul, frumosul, sensul lumii și al vieții, trebuie să fie, în haosul și decăderea actuală, un adevărat spital pentru mutilații la suflet. Ca să-și poată veni în fire, copiii aceștia ai unei rase în adevăr nobile, încăpute pe mâinile educatoare ale unor oameni strămb pregătiți ori rău conduși, trebuie să le redăm atmosfera de acasă, vioae, veselă, lipsită de orice pedanterie și închipuire de sine magistrală, firească în libertatea deplină dela frate mai mare la frate mai mic, caldă, copilăresc de idealistă, — și, fără îndoială, multe suflete vor înflori din nou, strălucind prin inteligența lor originală, pătrunzătoare, clară, creatoare, — deși, tot așa de sigur, multe altele vor rămâne pentru totdeauna schilodite, luând cu ele numai arzătorul regret de a se fi născut prea de vreme față cu încetul proces de purificare al nenorocitei noastre orânduirii sociale.

Fiecare națiune trebuie să-și aibă metoda sa proprie de desanimalizare a mulțimilor și de selecționare a talentelor și genilor. Copiii țaranului nostru, vioiu și clar la minte, n'au nevoie de pisălogeala ucigător de metodică, născocită ca sistem educativ de națiile greoaie la spirit pentru copiii lor molâi și înceți. Școala noastră trebuie să fie alta, pornind dela realitatea etnopsihologică a sufletului nostru național și

ramificată după scopurile sociale specifice evoluției noastre actuale.

XII.

Dacă însă calitativ sufletul cu care avem a lucra e de o fineță și mlădiere originară neîntrecută, cultural-evolutiv el e încă în stadiul primei copilării. El nu a făcut decât o foarte modestă etapă în ascuțirea psihofiziologică, necesară marilor abstracții ale culturilor creatoare superioare. Trecerea dela stadiul vegetativ-etnografic — ori cât de strălucit — la cel cultural creator, general uman, universal-valabil, e departe de a se fi făcut. Un suflet proaspăt dela țară, supus presiunii formidabile a capitalului ideologic contemporan, rar poate suporta cu perfectă elasticitate povara și nu rămâne deformat. Deabia în a doua ori a treia generație, treptat-treptat intelectualizată, țaranul român își arată incomparabilele lui calități sufletești. Și e caracteristic că chiar în trecutul nostru istoric o atare treptată intelectualizare a dus nu numai la egalitatea noastră, spiritual-creatoare, cu alte națiuni mai vechi în cultură, ci la superioritatea noastră asupra lor, dându-le noi, conducători sufletești.

Din aceste constatări decurge — ca o condiție esențială a oricărei superiorizări.

a culturii, individuale, ca și sociale — lărgimea general-umană a orizontului inspirator de gânduri.

XIII.

Naționalul e ceva biologic-politic : e conștiința de sine, solidară, a unui organism independent, în luptă de existență cu alte organisme analoage și întrebuintând pentru apărare chiar forma animalică a luptei, care e războiul. Naționalul nu e ținta supremă a spiritualizării, ci e materialul brut, care are a fi înnobilit prin gândirea general-umană, astfel încât creațiunile lui să devie pretutindeni și etern valabile. Ești național în orice creațiune a culturii superioare nu conștient, voit, ci inconștient, fatal. Dar întocmai cum nu vrei, ci ești, fără voia ta, în opera de artă, liric ori epic, tot așa ești, fără să vrei, național, în sufletul tău.

Omul, fie el necult, fie cult, lucrează, ideologic, cu un material de gânduri general omenesc ; etnografic adică sub-cultural, ca și superior-creator, adică adevărat cultural, esența diferitelor civilizații naționale e asemănătoare : nu numai în ideile conducătoare, ci adesea chiar în unele forme concrete, îmbrăcate de aceste idei ; comparați civilizația etnografică românească cu cea scandinavă, cu cea peruviană sau

chiar cu cea a negrilor mohammedani și comparați cultura elenică a epocii clasice cu cultura mexicană anterioară invaziunii spaniole. *Calitatea diferită a sufletelor naționale e o entitate de ordin diferențial și potențial, iar nu esențial.*

Fie prin specializarea aptitudinilor sufletești subconștiente, fie prin tăria excepțională a puterii apercetive și raționale, popoarele ajung a se deosebi într'un fel — am putea zice termic : unele cu sânge rece, luna masculină, soarele feminin, — altele tocmai dimpotrivă. Identitatea construcției generale, psihologice, la toate rasele omenști creează substratul sufletesc universal-valabil al tuturor civilizațiilor. Legea cosmică a diferențierii aptitudinilor până chiar și în organele perechi ale aceluiași individ, creează, pe baza factorilor multipli de influență a pământului asupra omului, potențe și nuanțe etnopsihologice, nenumărat de variate.

XIV.

Mijlocul unic de a accentua diferențialul e acela de a intensifica genericul. Lărgind și aprofundând cultura noastră de simpli oameni, ca oricari alții, devenind cât mai spiritualizați ca cetățeni ai lumii, subconștientul specific-național din noi, care colorează fatal oricare creație su-

perioară de artă, filosofie ori știință, din picina precumpănirii instinctului asupra inteligenței în orice inspirație nouă (altfel cei mai erudiți ar fi cei mai geniali, pe când dimpotrivă geniul procedează prin inspirație transcendențială), subconștientul, zic, are un câmp mult mai vast de manifestare, atât intensivă cât și extensivă.

Dar mai mult de cât atât. Dela etnografic la cultural nici nu e punte de trecere. Etnograficul e ceva definitiv, milenar și universal, rezultat ultim al geniului popular natural. Etnograficul exprimă o concepție etică, estetică și metafizică asupra lumii și vieții ca rezultat al unei experiențe multisekulare : atât ideile cât și formele lui alcătuiesc o lume aparte, din care nu este trecere : precum nu este trecere delà civilizația Laponilor la cea a Elenilor. Culturalul e ceva abstract, simbolic, artificial. Culturalul e rezultatul spiritualizării aristocratic-idealiste pe cale de antrenament și selecție forțată într'un spațiu și timp dat. Etnograficul pleacă delà instincte. Culturalul pleacă delà idei. Culturalul e mereu schimbător în rafinata evoluție spre cât mai complex a ideilor creatoare. Etnograficul e perpetuu stabil, pe baza celui mai minuțios tradiționalism. Necesitățile vieții spirituale superioare sunt total necunoscute vieții etnografice. A luă valori

și forme etnografice pentru a exprima valori și forme culturale înseamnă a confunda iremediabil două *stări de suflet* total disparate și a crea un monstru de civilizație falsă. Nu forma creează ideea, ci ideea își caută forma. Culturalul ca forme concrete e exclusiv rezultatul gândirii superioare solitare, născute prin generație spontanee, din legea cosmică a diferențierii, calitative și intensive, aplicată indivizilor izolați. Tonalitatea, nuanța, ritmul creației acesteia superioare, sunt date, fi-rește, de pasta psihofiziologică diferită a nenumăratelor organisme sociale, care sunt rasele și popoarele. Ai aceiași idee de templu, ori de statuie, ori de imn liric, ori de contract social-politic, exprimată de marii creatori ai culturilor originale, capetele geniale ale națiunilor, total diferite, nu după mentalități individuale, ci naționale : această diferență e cu atât mai inconștientă, cu cât creatorul e mai desăvârșit. În adevăr singura muncă, singura grijă și suferință a creatorului e de a da formă deplin core-spunzătoare gândului care-l frământă. Iar gândul acesta nu este un gând social, politic ori național, ci e un gând specific creației : compozitorul gândește muzical, sculptorul gândește plastic, poetul gândește simbolic. „Limbile“ acestea specifice sunt intraductibile dintr'una într'alta. Creatori

foarte eloquenți în limba lor, plastică, muzicală, simbolică, sunt total afasici în limba noastră practic-utilitară a necesităților vegetative ale vieții, ca și în limba metafizică a cetățenilor republicei lui Platon.

Cea mai evidentă dovadă a stării noastre spirituale înapoiate e confuzia care se face între etnografia românească și arta ori gândirea superior-culturală românească. Ai noștri înțeleg o prelungire directă a etnograficului în cultural, a popularului în artisticul-filosofic, în loc să le înțeleagă ca două lumi diferite cari au contact între ele, nu direct, ci prin intermediul altor lumi, care sunt etapele treptate ale spiritualizării colectiv-individuale: prin propagarea unei anume religii a unui nou complex de idei: cum a fost, în alte locuri și timpuri: cultura superioară a renașterii, etc., în diferitele lor faze, crescute treptat din forțele vii, singular-geniale, populare, ale națiunilor, diferit colorate la diferitele națiuni, dar deopotrivă de abstract fecundate dela artificial la natural, iar nu dela popular la artistic-filosofic.

XV.

Avem dară de intensificat în tinerimea care aleargă la luminile noastre nu ceea ce e țărănesc în ei, ci ceea ce e general-omnesc. Dar această culturalizare a intelectua-

lității noastre născându-se nu are a se face prin antrenamentul spiritual cu cultura unei anume națiuni predilecte. A încerca să facem din cultura noastră o prelungire colonială a culturii franceze, italiene, germane ori anglo-saxone, e o greșală analoagă aceleia, mai înainte atinse, a etnografizării creațiilor abstracte. Căci cultura acestor națiuni este ceva organic, netransmisibil: ea reprezintă un suflet specific, diferit de al nostru. Ar însemna să ne strâmbăm sufletul, sau să fim niște simple animale mimetice, dacă am căuta să gândim cultural ca Francezul, Englezul, Germanul, contemporan, ori istoric. Cultura unei națiuni se naște din ciocnirea unor influențe ideologice streine, forțat ori de bună voie, cu instinctul creator național. Cu cât însă un popor este mai tânăr, cu atât el e mai expus să ia expresia formală drept idee. Ori forma este ceva neasimilabil: ea este interpretarea națională, specifică, a ideei pure. Ideea singură e asimilabilă fiindcă e general-omenească. Ideea catedralei gotice în Franța și Italia e ca ferment aceeași, ca întruchipare total diversă. Noi avem a oferi instinctului creator al națiunii noastre idei, iar nu forme. Și ideile vor fi imediat roditoare, pe când formele vor fi sterile. Idei în sine, idei artistice, științifice, filosofice, sociale, politice, în perpetuitatea lor — critic

văzută — de transsubstanțializare infinit de variată.

Nu cultura superioară a unei națiuni, ci cultura a cât mai multor națiuni, are a ne interesa. Numai, așa putem ucide mimetismul ieftin al formelor, și silim la gândire, la luare de poziție personală originală. Cultură istorică deci, mergând mână în mână cu cultura filosofică și cea artistică, toate general-umane, iar nu singularizat naționale, cu atitudine servil-colonială față de ele.

Ideile pure, care circulă în spațiul geografic-uman și în timpul istoric-uman, cu ajutorul marilor genii creatoare, în care ele aprind focul luptei pentru transsubstanțializare a gândului abstract în formă concretă, — sunt active în indivizi și națiuni în cele două feluri etern creatoare de energie: simpatetic — prin iubirea față de noul gând — sau, repulsiv, prin ura și combaterea noului gând, adică — din ciocnire — prin crearea antitetică a altui gând. Și într'un caz și într'altul rezultatul final e tot crearea. Decât, că în cazul urei, drumul până la creare e mai lung și cheltueala de energie mai mare. Firesc, indivizii, și după ei, popoarele, iau mai bucuros drumul cel dintâi, al iubirei.

XVI.

Ideea-mamă a întregii culturi româ-

nești e *ideea romană*. Cultura noastră națională, creatoare, spre deosebire de străvechea civilizație vegetativă etnografică, dacoromană, populară, începe odată cu descoperirea Romei. Roma ne descoperise pe noi încă din întunecatului ev mediu. Dar noi nu reacționasem. Dimpotrivă noi am descoperit-o simultan, pe căi diferite, dar cu efecte fulgerător-creatoare identice, în toate cele trei țări românești ale Daciei — deplin — abia în secolul al XVII-lea. Istoriografia românească din Moldova, Ardeal și Țara-Românească e creatoare conștiinței naționale superior culturale a poporului nostru. Iar această conștiință națională superioară aprinde fără întârziere — pe cale simpatetică — sufletul primitiv-natural al națiunii fiice cu dorințe, impulsii, tendințe violent răscolitoare de gânduri. Legătura cu Roma-mamă e făcută întâi — multă vreme — prin sora italiană, apoi marelui foc sacru al ideii pure, încinge întreaga Francie. De la 1789 până azi ideea culturală creatoare romană e activă în națiunea noastră prin mijlocirea Franciei. Încercările antiquaric latine ca și cele romantice italofile — de legătură nouă cu gândul roman — n'au creat nimic trainic.

Dar ideile culturale romane — propriu zis, cultural antice, greco-romane — nu sunt azi exclusivă proprietate spirituală a

Franciei. Intreaga lume europeană și americană — am putea zice întreaga lume civilizată — latină, germană, anglosaxonă — trăește cu idei romane. O exclusivitate a inspirației noastre prin Franția, ne-ar duce — prelungită prea mult — la situația intolerabilă de colonie culturală franceză. Ideea romană trebuie deci readusă la puritatea ei principiară, impregnată cât mai mult de suflul ei originar-antic, eleno-roman, iar reacțiunea noastră față de această idee trebuie din ce în ce mai mult intensificată național-daco-roman, liber inspirată de sufletul nostru nefalsificat, nemanierat cu diferite influențe exclusive contemporane. Clarificându-ne și aprofundându-ne mintea noastră cu experiența ideologică universală — fiecare națiune făcând să vibreze în noi, puternic, o altă coardă — lăsând iubirea noastră instinctivă pentru Roma să coloreze după legile ei, fatale, creațiile noastre, vom avea dat substratul larg omenesc al inspirației culturale creatoare prin ciocnirea cu alte gânduri — diverse de cel românesc.

Implinirea însă a chiar actului creației trebuie să fie cea mai sălbatecă liberare de tot balastul, de toată schelăria, pe care ne-am urcat, spre a privi cât mai departe și cât mai adânc, în lume. Suprema despersonalizare, desnaționalizare, destendențio-

nalizare, trebuie să fie actul de purificare, precursor creării. Înaintea ideii pure : de filosofie, artă, știință, trebuie să stea omul pur de orice intenții trecător lumesti. Din unirea sufletului lui imaculat de cele pământești, cu ideea pură, se va naște — potrivit legilor supreme, incontrollable și ne-guvernabile de noi — opera nouă : asemănându-se — ca eternă valabilitate, umană — cu mama ei, ideea, — și asemănându-se — ca înfățișare formală, națională — cu tatăl ei, creatorul.

XVII.

Nu românizarea noastră feroce, într-un vegetativ etnografic, ci continua noastră umanizare într-un sublimul uman, va crea suprema splendoare a culturii create românești. Acordarea într-un eternul omenesc a creatorului îl va face să crească până la simbolul vecinicei fiecare element superior prelucrabil al vieții noastre naționale. Și cântăreți divini ai frumosului, profeți incomparabili ai adevărului, vor da viziunea sublimului, în formă transcendental ritmată română, tuturor popoarelor și tuturor timpurilor.

XVIII.

Dar pentru a ajunge acolo, ca națiunea noastră să trăiască universal-uman, con-

fraternitatea Universității noastre trebuie să convertească întreaga națiune la cultul ideii pure. Dematerializare fără cruțare; spiritualizare entuziastă; cercetare neobosită a realității naționale pentru ce are etern în ea; activitate missionarică social-culturală, adânc iubitoare, pentru prepararea întregii mulțimi a fraților cu taina cea mare a nașterii geniilor noastre, universale: iată uriașa sarcină care apasă pe umerii noștri de adevărați părinți ai națiunii.

Și după cum trupul omenesc, pentru a se mișcă în spațiul terestru, are nevoie să ia anumite atitudini, la care se lătureptat-treptat antrenat în viață: pe pământ, în mers, alergat, urcat, — în apă, înotând, — tot astfel sufletul pentru a se mișcă în lumea ideilor are nu mai puțin nevoie să fie inițiat în atitudinile necesare, imperativ obligatorii și total diferite unele de altele, — atitudini cari singure pun sufletul în stare de a primi și a da ideile pure, cari, ca atomii în Cosmos, alcătuiesc vibrarea vieții etern conștiente de sine: atitudinea religios-lirică, cea ritmic-muzicală, cea poetic-plastică, cea filosofică-tragică, cea științifică-arhitectonică, cea istorică-epică-dramatică, cea socială-culturală, ori, în sfârșit, cea practică-politică.

XIX.

Maestrii atitudinilor sufletului, inițiatorii în taina mișcării în lumea ideilor, trebuie să fim noi, cei cari prin știință, experiență, suferință, închinare, am fost binecuvântați cu darul măcar al unei singure mișcări în lumea imensă a gândurilor. Discipulii vor intra la fiecare, vor încerca acordarea sufletului cu atitudinea fiecăruia din noi, și, sau vor vibra armonios de contactul cu ideia cea nouă, sau, vor căuta mai departe atitudinea deplin înrudită alcătuirii sufletului lor, individual.

Nenorocita identificare a sufletului, cu trupul în care trăește, și apoi a acestuia însuși cu materia inertă, a făcut să se piardă, în raționalismul feroce, trivial-materialist, modern, până și însăși înțelegerea originii gândurilor noastre fundamentale. Filosofia, Istoria, Arta, sunt astăzi științe care se inoculează, ca un ser medical — pe cale așa zisă metodică — în creierul celui chemat și celui nechemat, deopotrivă. Suflete total nefilosofice, ori neistorice, sunt dresate cu deasila ca atare — nu se dresează oare și cai matematici? — și sute de monștri pseudoumani, numiți specialiști, sunt aruncați în viața socială spre a neferici la rândul-le pe alții. Și așa va suferi omenirea, fără putință de îndreptare,

cât nu se va întoarce la divina doctrină a inițiării afinitar-elective în idee, prin punerea la încercare a sufletului adolescent cu atitudinile spirituale capitale, spre a și-o alege — prin iubire — pe aceia în care sufletul lui se pierde ca o notă în acordul perfect.

Cum omul care a trăit o viață într-o strâmtă vale de munte, la prima vedere a vastului spațiu liber, ce-l dă orizontul mării se va da înapoi speriat căutându-și sprijin în cel mai apropiat obstacol care să-i mărginească privirea, cum sufletul nostru în-suși, mereu visând de infinit, se dă totuși înapoi cu groază și i se pare că se scufundă în haos, când îi ceri să gândească la ce poate fi dincolo de ultima stea văzută, și tot mereu mai departe, *dincolo*, fără oprire și fără hotar, — așa se dă aiurită înapoi mintea contemporanilor noștri, când din cutiuțele sistematice, cu cea mai perfectă metodă ordonate și cuprinzând întreaga înțelepciune științifică asupra lumii și vieții, — e scoasă de marile izbucniri ale geniului creator solitar, intuitiv-vizionar în natură și în sufletul omului, spre a lua cunoștință de anarhica lui descoperire, fără fișe și rafturi, a unui nou aspect al formei, ori al ideii universale.

XX.

Ci viața adevărată e a inspirațiilor.
 Când pentru întâia dată sufletul omului s'a trezit la viața conștientă în lume, turburarea iubirei, a fricei, a mâniei, a necunoașterii, i-a acordat sufletul liric, religios, politic, științific, și gândul care i-a fulgerat atunci în minte, ca și forma ferbinte, pătrunsă toată de vibrarea vieții închise într'însa, scurt lapidară, pentru că vulcanică, au fost expresia vecinic-valabilă, pentru toți muritorii cari au mai trăit în lume. Și tot așa când întâia dată sufletul omului s'a deșteptat din credința în minune, când ochii săi au putut privi tăios și rece asupra vieții și morții, gândul filosofic, ideea ordonatoare a tuturor aparițiilor în Cosmos s'a născut complet înarmată, ca Pallas din capul lui Zeus. Iar frângerea speranței umane, brutala desmintire a copilăreștilor noastre planuri de fericire trainică pe pământul plin de durere, a născut cântecul tragic.

XXI.

Privește pe creator la lucru : „fragmentul acesta de lume e frumos : și anume așa, și așa“ : și omul imită natura mereu și mereu mai deplin, — ca să arate că el vede tot, că nu-i scapă nimic, că el e ca însuși

Dumnezeu, căci el pătrunde toate câte le-a pus Dumnezeu în ce a creat. Și ca Dumnezeu crează și el viață din lutul inform. Și bucuria pe care omul o are de a înțelege toate, îi dă mișcarea ritmică a sufletului, care îl face să cânte : în cadențe, în versuri, în linii, în culori, în forme, în numere.

Marele lui chin, marea luptă, cu cât vede mai deplin și mai adânc lumea și viața, e însă biruirea inerției materiei. Fiecare creație nouă își are ca început aceeași inspirație subconștientă, transcendentă, vulcanică, pe care a avut-o și primul om, înspăimântat de văpaia gândului nou ce i se aprinsese în suflet. Dar creatorul zilelor noastre luptă implacabil cu forma spre a o sili să cuprindă cât mai întreagă ideia de foc inițială. Și de multă preocupare de formă, rătăciți în lumea gândurilor, cei ce n'au iubit nici odată ideea, cred că doar forma e totul. Și lumea contemporană întreagă trăește o vreme a formelor, a idolilor morți luați drept zii înșiși și toată știința și filosofia și arta nu mai e decât pură morfologie metodică. Cum după o formulă dată chimistul reconstruește un corp, tot astfel cu *membra disiecta* artistul, cugetătorul, istoricul, după metoda cu care a fost dresat în școli, compune cu ușurință, repeziciune și perfectă liniște de suflet nenumărate opere moarte. Ce pot toți oamenii aceștia

ști de chinul creării sub imperiul demonului lăuntric? De marea suferință a exteriorizării ideei, care-și cere inexorabil trupul, în care să se coboare în lume? Dar și de nebuna jubilară a gășirei armoniei între gândul nou și materia inertă biruită, în veci nu vor ști banausii, a căror muncă e silnică, al căror spirit e mort.

XXII.

Și Alexandrinismul acesta contemporan, care nu mai vede în lume decât problemele de forme și metode, nu e în esența lui diferit de cel antic. Problemele de formă se nasc întotdeauna atunci când ideile sunt puține și slabe, când omul se simte epigon al altor vremuri superioare, când atitudinea lui în fața lumii și vieții e luată din cărți și tradiții, iar nu din propriul suflet luptător. El ar trebui să știe că în timpurile sublime orice formă e numai un efect al ideii, orice metodă numai un plan personal și pur subiectiv de stabilire a drumului spre transsubstanțializarea ideii. Dar sufletul anchilozat al contemporanului, turtit de nihilismul materialist-mecanist, nu mai îndrăznește să sboare : i se pare chiar ridicol să încerce a sbură. Cercetarea realităților vieții se indentifică pentru dânsul cu cercetarea realului material. Realul spiritual, care, de fapt, e adevăratul real în

lumea omenească, singură conștientă de sine și de Cosmos, căci omul e singurul animal cosmic, pe care până acum l'a creat Rațiunea supremă, realul spiritual e pentru cei de azi o simplă ipoteză discutabilă. Intreaga viață a sufletului nu mai are — pentru contemporan — de cât un sens descriptiv. Redarea precisă, amănunțită, a impresiilor simțurilor animalice. Un sensualism trivial și neinteligent. Munți de material informativ-descriptiv, fără o singură idee subsumator-spirituală înlăuntrul materiei..

Și până și atitudinea istorică, adică sintetizator-evolutivă a gândului, ca și atitudinea filosofică, adică valorificator cosmică a lumii și vieții, au decăzut la o simplă atitudine utilitar practică, de urmărire a faptelor și ideilor umane ca a unor simple materiale brute, clasificate, etichetate și immagazinate metodic ca niște fosile găsite în pământ și expuse apoi paleontologic. A face știință astăzi se chiamă „a strânge materiale“. Se uită că nu poate strânge materialul decât acela care-l înțelege și valorifică principiuar, cauzal, efectiv. Real-criticismul înțelept ca gând prim, și vechiu ca însuși Socrates, deplin îndreptățit ca sistem de înțelegere a lumii, numai pe baza perfecte și adâncei ei cunoașteri efective, a dus în epigonii de astăzi, la un hamalâc stupid al tuturor nechemațiilor, cari adună

fără nici un spirit superior, ordonator în haosul faptelor, tot ce le cade sub simțuri, fiindu-le total indiferent și neinteligibil de-i caracteristic, ori zadarnic și mut.

XXIII.

Confraternitatea Universității noastre trebuie să înțeleagă viața ca o luptă pentru mai mult gând. Spontaneitate, originalitate, însuflețire, spiritualizare, a întregii noastre munci ordonate în viață. Iar spiritualizarea aceasta a vieții, valorificată după unitatea de măsură supremă : etern valabilul uman, să fie legea perpetuă a deosebirei inertului de viu, animalicului de uman, naturalului de cultural, materialului de spiritual. Intru început era rațiunea supremă. Și rațiunea supremă erà la Dumnezeu și Dumnezeu erà rațiunea supremă. Socrates, Platon, Zenon, Ioan și Kant n'au putut găsi altă înțelepciune de cât aceasta. Dar în viața-spirit, în viața-ne-moarte e cuprinsă însăși legea de existență a Cosmosului. Și ridicându-ne din țărâna care ne trage la dânsa, proclamându-ne una cu spiritul viu al Lumii, noi împlinim comamentul legii vieții pe pământ: *dela sub-om, la om, — dela om, la zeu*.

Și toată puterea, latentă în națiunea noastră, de creare nouă, de luminare a lumii cu o nouă lumină, are a fi fructifi-

cată de acest gând al sublimului. Din iubirea pentru ideea forță, din avântul către idealul vieții biruitoare a morții, se va naște singura formă, singura existență concretă a supremei noastre culturi, care în trecerea mileniilor de viață umană, să dea nemurirea vieții spirituale, etern-valabile, și faptei geniului națiunii noastre. Și cum nimeni nu știu ziua și ceasul când chiar popoarelor le e dat să se săvârșească în viața trupului, e grabă mare ca sufletul națiunii mele să înflorească deplin, înainte ca destinul să unească din nou trupul ei cu natura mamă din care cu milenii înainte s'a trezit la viață.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

XXIV.

Desfă-ți dară aripile, suflet al națiunii mele, lovește cu ele puternic și larg aerul lumii de jos și ia-ți ca un vultur sborul în țările senine și curate. De acolo ochii tăi vor vedeă, încă mai limpede, întreaga icoană a lumii și vieții, dar nu vei mai respira miasmele aducătoare de somn, inerție și moarte ale putreziciunii materiei care dospește în adâncuri. Și solitudinea calmă a cerului te va reînvăța olimpicul ritm constant al eternului, neturburat de moarte, al legilor vecinice după care trăește Infinitul, din care, ca lumina eternă, răsfrântă în spațiile interastrale, se răsfrâng în sufletul nostru ideile, spiritul, viața.